

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ З ОБДАРОВАНИМИ СТУДЕНТАМИ-БАКАЛАВРАМИ ДИЗАЙНУ ПРИ ВИВЧЕННІ ХУДОЖНЬО-ГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

- A** *Окреслено методи розв'язання проблем художньо-графічної освіти майбутніх бакалаврів дизайну в контексті феномену обдарованості студента. Виділено основні особливості педагогічного процесу виявлення, підтримання та навчання обдарованих студентів у мистецьких закладах вищої освіти. Обґрунтовано сутність поняття «дизайнер» через призму ролі естетики в процесі формування у майбутніх фахівців дизайну базових професійних компетентностей. Подано перелік порад щодо вирішення проблеми діагностики обдарованості студентів мистецьких закладів вищої освіти, а також обґрунтовано сутність фахової компетентності студентів та опис оптимальних методичних рішень для їхнього формування.*

Ключові слова: обдарованість; художньо-графічні дисципліни; художня освіта; дизайн; формування професійних компетентностей

- S** *Goryanskiy Vadim. Peculiarities of the pedagogical process with gifted bachelors of design in the study of art and graphic disciplines.*

The problem of acquiring competencies for the formation of a creative personality acquires state significance today. This is due to the need to improve professional education and creative personality, increase the level of creative literacy of so-called «gifted» students in the classroom, the need to expand their knowledge, skills and abilities in artistic and creative activities, preserving the best traditions of art education, using only effective forms and methods of professional training of the future designer.

The main reasons for updating the problem of gifted students' competencies are the lack of a generally accepted structure for giftedness diagnostics in existing pedagogical research, theoretical principles of this process that reflect the essence and possibilities of its improvement, a systematic approach to gifted students' knowledge, skills and content. filling and appropriate educational and methodical tools for working with the gifted. Currently, there is no universal, recognized and generally accepted by researchers definition of «giftedness». The best known and most common is the definition proposed by W. Stern, who understood giftedness as a general ability of an individual to consciously focus their thinking on new requirements, as a general ability of the psyche to adapt to new tasks and living conditions.

The article outlines the methods of solving the problems of art and graphic education of future bachelors of design in the context of the phenomenon of student talent. The main features of the pedagogical process of identifying, supporting and teaching gifted students in art schools are highlighted. The essence of the concept of «designer» is substantiated through the prism of the role of aesthetics in the process of formation of basic professional competencies in future design specialists. A list of tips for solving the problem of diagnosing the talent of students of higher art educational institutions, as well as substantiates the essence of professional competence of students and a descriptions of the optimal methodological solutions for their formation.

Key words: giftiness; art and graphic disciplines; art education; design; formation of professional competencies

Горянский Вадим Вікторович, аспірант кафедри теоретичних дисциплін та професійної освіти, Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука, Україна

Goryanskiy Vadym, postgraduate of the Department of Theoretical Disciplines and Vocational Education, Kyiv Mykhailo Boychuk State Academy of Decorative Arts and Design, Ukraine

E-mail: melnikarsen@ukr.net

Актуальність проблеми. На сучасному етапі розвитку людства освіта стає стратегічним чинником стійкого і безпечного розвитку людства. Ефективна ідентифікація обдарованості та виокремлення значущості компетентнісного підходу для виявлення і розвитку здібностей обдарованих студентів – компоненти якісної мистецької освіти. У зв'язку з широким розумінням обдарованості як щодо різноманітності її проявів, так і щодо кількості студентів, які володіють потенціалом для її розвитку, зросло значення діагностики для виявлення обдарованих студентів та особливостей роботи з ними.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Пояснення природи обдарованості не може бути без попередніх теоретичних досліджень та узагальнення досвіду науковців із цього питання. Саме Говард Гарднер у «Рамах розуму» (1983) виділив сім видів інтелекту, включаючи інтелект, пов'язаний із мистецтвом. У цьому контексті він вивчав творчість семи обдарованих людей: Зигмунда Фрейда, Альберта Ейнштейна, Пабло Пікассо, Ігоря Стравінського, Томаса Еліота, Марта Грем, Махатма Ганді [8; 9].

У сучасних концепціях обдарованість розглядається як цілісна, багатогранна якість особистості (Д. Богояв-

ленська, І. Волощук, В. Шадріков, Б. Кларк, В. Моляко, Ф. Монкс, К.А. Хеллер та ін.) [3; 7; 15; 11; 18]. Окремі дослідники включають до структури обдарованості когнітивні складники: інтелект, спеціальні здібності, креативність тощо; інші – особистісні якості, що стосуються мотивації, емоцій, волі. Однак наразі не існує загально-визнаного дослідниками пояснення обдарованості.

На сучасному переломному етапі розвитку людства проблема освіти висувається на перший план серед багатьох інших соціальних проблем. Освіта стає стратегічним чинником виживання людства, його подальшого стійкого і безпечного розвитку. Необхідно перебудувати систему освіти, яка змалечку закладає в умах студентів не ті цілі і цінності, не виховує її в руслі гармонії з природою і самим собою. Серед багатьох соціальних проблем проблема освіти посідає одне з перших місць, отже, є стратегічним чинником виживання людства в подальшому стійкому розвитку. Виявлення обдарованих студентів – тривалий процес, пов'язаний із аналізом розвитку конкретного студента. Ефективна ідентифікація обдарованості за допомогою будь-якої одноразової процедури тестування неможлива [12, с. 27].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Особливістю даної статті є виокремлення значущості компетентнісного підходу для виявлення і розвитку здібностей обдарованих студентів.

Мета статті: охарактеризувати основні особливості педагогічного процесу при роботі з обдарованими студентами-бакалаврами дизайну під час вивчення художньо-графічних дисциплін, описати оптимальні методичні рішення для формування фахових компетентностей студентів під час комплексного підходу до діагностики обдарованості.

Викладення основного матеріалу. Обдарований і талановитий студент з мистецтва та дизайну: що насправді означає ця класифікація? Типове розуміння цієї класифікації полягає в тому, що якщо мова йде про загальні академічні сфери, студентів ідентифікують як обдарованих. Що стосується мистецтва, то таких студентів вважають талановитими. Викладачі мистецтв приймають класифікацію талановитих, хоч ми знаємо, що обдарованість у мистецтві та дизайні не відрізняється від обдарованості математику чи наукою. Це подарунок, а не просто талант. Він передбачає інтелектуальні, емоційні, соціальні та фізичні здібності людей. Мистецтво передбачає використання розуму, рук, серця та тіла. Це всеосяжна дисципліна, яка передбачає глибоку відданість, наполегливу працю, дослідження, мислення високого рівня та здатність бути відкритими до нових ідей і ситуацій. Це надзвичайно образний і творчий, але водночас пізнавальний предмет.

Дизайнер – спеціаліст, що працює у галузі дизайну та забезпечує високі споживчі властивості й естетичні якості промислових виробів і предметного середовища, ви-

значає якості предметно-просторового середовища та створює цілісний продукт через організацію і гармонійне поєднання її елементів. Дизайнер виявляє структурні й функціональні зв'язки та формує їх на основі єдності художньо-проектного, наукового та технічного підходів [13, с. 57]. Соціологічні дослідження підтверджують, що спеціальність «Дизайн» останні роки набула великої популярності, а в рейтингу серед вступників стабільно посідає перші рядки.

Дизайн дозволяє створити функціональний і естетичний комфорт людини з навколишнім середовищем, сприяє формуванню не тільки мистецьких ідей і концепцій, а й освітньої та соціальної узгодженості. Проблема впровадження дизайнерської культури в усі сфери життєдіяльності суспільства вкрай актуальна. Сама ця навчальна дисципліна є показником цивілізованості, джерелом і акумулятором важливих новацій, тим з'єднувальним ланцюжком, що дозволить поєднати високоннаукові поняття з реальними шляхами їхнього використання на практиці.

Виступаючи посередником між промисловістю і мистецтвом, дизайн, перш за все, об'єднує точні й гуманітарні науки, одночасно задовольняючи естетичні потреби людини. Естетика стала фактом мистецтва: навіть доісторичні цивілізації вирізували зображення на камені або малювали на стінах печер. Протягом століть це було визначено по-різному, але ми розглядаємо цей феномен як систему вірування людини або цілої культури в красу, а в мистецтві – про певні якості, що містяться в художньому творі чи виконанні, наприклад: «витонченість» його будови; наскільки добре поєднані елементи композиції та принципи дизайну і чи сприяють вони ефекту цілого; використання тонкощів і нюансів, а також, чи можна сприймати твір глибше при неодноразовому контакті з ним. Ця естетика стосується всіх дисциплін: мистецтва, дизайну, математики, науки, музики, театру, танцю, творчого письма тощо. Єдність різноманітних здібностей, які дозволяють студенту швидше засвоювати матеріал, синтез мотиваційного, когнітивного та діяльнісного потенціалів, що дозволяють особистості досягти значних успіхів в одній чи декількох знань або видах діяльності, – це ознака обдарованості [4, с. 2]. Обдарований студент швидше засвоює принципи художньо-графічних дисциплін у своїй роботі.

Отже, завдання педагога – переосмислити сутність поняття «дизайнер» через призму ролі естетики в процесі формування у майбутніх фахівців дизайну базових професійних компетентностей.

Широке використання у науковій літературі терміна «обдарованість» пов'язано з періодом утвердження педагогіки, а потім і психології як самостійних галузей наукових знань. Коренем поняття «обдарованість» є «дар», тому як в українській, російській, так і в англійській (gifted) мовах це поняття має однозначне трактування

– подарунок. Цим ніби підкреслюють, що людина володіє чимось таким, що нею не заслужено, не зароблено, а тим, що їй подаровано від народження батьками, закладено генетично. Визнаючи можливість існування такого дару, нами визнається факт існування індивідуальних відмінностей між людьми, що зумовлені не лише впливом навколишнього середовища та виховання, а й іншими, можливо, на сьогодні ще не відомими чинниками. Природно, що однією з найважливіших проблем, що хвилювали вчених протягом багатьох століть, була проблема походження цього дару [12, с. 28].

Як виявити обдарованих і талановитих студентів?

Поставлені завдання вирішуються через такі методи дослідження: теоретичні – аналіз та вивчення психолого-педагогічної, філософської, спеціалізованої та художньої літератури для визначення й обґрунтування формування фахової компетентності майбутніх бакалаврів дизайну у процесі вивчення художньо-графічних дисциплін; уточнення поняття «компетентність» і «фахова компетентність»; праксиметричні – для визначення ефективності поетапного впровадження методики розвитку фахових компетентностей майбутніх бакалаврів дизайну під час вивчення художньо-графічних дисциплін [1, с. 75].

Результати дослідження. Подані три категорії допоможуть педагогу визначити та забезпечити якісніший рівень освіти для обдарованого студента на заняттях із художньо-графічних дисциплін. Варто пам'ятати, що всі риси та характеристики будуть варіюватись від студента до студента. Немає одної формули для всіх. Студенти можуть добре працювати в одній області, а в іншій гірше. Деякі студенти будуть сильними як у традиційних академічних областях, так і в мистецтві, а інші можуть бути сильними лише в мистецтві.

1. Поведінкові риси. Поведінка слугує одним із показників, що допомагає оцінити, чи є студент обдарованим чи талановитим у галузі візуального мистецтва та дизайну. Але неможливо з першого погляду оцінити потенціал людини, в питаннях обдарованості суб'єктивізм є шкідливим. Незалежно від того, чи є студент інтровертним чи екстравертним, аналітичним чи творчим (інтуїтивним), цей показник не допоможе визначити його обдарованість при першому знайомстві. Деякі студенти можуть здаватися нудними або лінивими – навіть руйнівними, але, насправді, можуть бути дуже обдарованими, чекаючи, коли їх викличуть або ж звернуть на них увагу.

2. Навички мислення: обдаровані та талановиті студенти мистецького профілю візуалізують численні рішення проблем і можуть брати на себе відповідальність за своє власне навчання. Ці рішення можуть носити аналітичний або високо творчий характер, обидва є інтелектуальними самі по собі й потребують дослідження. Студенти, які думають нестандартно, вирішують проблеми унікальним, творчим, образним способом, як правило, обдаровані у візуальному мистецтві та дизайні.

3. Результати творчого завдання. Художній твір демонструє технічну сторону вмінь студента, креативність у підході, витонченість у використанні матеріалів, інструментів і засобів інформації, а також загальну майстерність у процесі створення мистецтва. Також обдарованість можна визначити за рівнем завдання, яке студент ставить перед собою, а також унікальними та/або амбітними рішеннями проблеми.

Використання низки таких ресурсів: студентські журнали, висловлювання про наміри, записи в етюдниках, критики та добре розвинений спектр роботи студентів у портфоліо – полегшує виявлення обдарованості. Очищення шляху для студентів, що диференціює навчальну програму, щоб студенти могли вільно творити – усуваючи перешкоди, щоб дозволити проходити навчання – очищає шлях для студентів. Це дозволяє студенту вийти за рамки загальних очікувань чи завдань у класі. Це може включати усунення передумов, зміну вимог/очікувань класу, надання місця та часу для роботи, дозволяючи студенту брати на себе відповідальність за своє навчання з метою досягнення найвищого рівня творчості та майстерності.

Під час вивчення бакалаврами дизайну художньо-графічних дисциплін, важливим є надання студентам багатьох можливостей для творчого розвитку, особливо це важливо для розвитку обдарованого та талановитого студента. Новий захоплюючий інформативний досвід: відвідування музеїв та екскурсії в сферу мистецтва та дизайну – в багатьох випадках є рушійною силою творчого прогресу студента. Розширення навчальної програми (стажування з професійним художником/дизайнером, участь у молодіжних мистецьких організаціях, конкурси мистецтв, активна творча діяльність у соціальних мережах, класичні приклади візуального мистецтва, творчі дискурси та інші мистецькі колективи). Ці заходи підвищують креативність та естетичне розуміння студентів.

Менторство викладача з дизайну – важливий компонент освіти, особливо під час вивчення художньо-графічних дисциплін. Усі студенти потребують вказівки свого вчителя з мистецтва та дизайну – проте аж ніяк не надмірного контролю за своєю роботою. Творче самовираження підніметься до нових рівнів з обдарованим студентом, коли той студент визначиться з власними цілями та напрямками їх можливого виконання за допомогою мозкового штурму нових ідей, участі у дослідженні з метою вирішення поставлених перед ним творчих завдань.

Важливо слідкувати за успіхом студентів, щоб бути впевненим, що вони працюють на повну силу і використовують повністю свій потенціал. Насправді, це один з найважливіших елементів при роботі з обдарованими студентами. Їх потрібно заохочувати брати на себе відповідальність за їхній процес навчання – включаючи планування, дослідження та поточну мотивацію. Прийоми оцінювання їхньої роботи повинні включати об-

говорення однолітками та групами студентів, критику власної роботи, а також роботи інших.

Обдарований студент повинен постійно бачити свій прогрес. Це не тільки підвищує мотивацію, але й сприяє підвищенню рівня завдань, які студент буде ставити перед собою. Журнали, ескізи/книжки з ідеями, портфоліо/відеоролики роботи, виставки та міждисциплінарні заходи можуть допомогти забезпечити документацію позитивних результатів роботи студентів під час вивчення художньо-графічних дисциплін.

Висновки з даного дослідження. Аналіз стану проблеми на сьогодні свідчить про те, що, на жаль, сучасні заклади вищої освіти далеко не завжди мають у своєму розпорядженні в достатній мірі рекомендацій для ефективного використання естетичного виховного потенціалу у формуванні особистості сучасного обдарованого студента. Це, звичайно, складний, неоднозначний процес, що вимагає глибокого теоретичного осмислення. Педагоги, в загальній масі, погано обізнані в цій галузі і не сприймають саму суть феномену обдарованості, працюють, використовуючи педагогічні знання, часто відірвані від життєвих реалій. Відповідно до цього обдаровані студенти, які випускаються із закладів вищої освіти, також бувають непристосовані до сучасної економіки й соціальної сфери. Іншими словами, повинна здійснюватися професійна підготовка обдарованих студентів до усвідомленої і творчої праці в умовах конкуренції й безробіття, а також до мобільного професійної діяльності, перекваліфікації та зміни професії. Більше того, повинна бути забезпечена адаптація випускників на ринку праці та можливість планування їхньої професійної кар'єри. Сучасний дизайн завжди орієнтується на новітні технологічні досягнення, авангардні течії (те, що викладалося з цієї тематики 5 років тому, нині стає вже неактуальним), а для розроблення повноцінних освітніх програм не вистачає навчально-методичної літератури й особливо вітчизняної, яка відкриває особливості педагогічного процесу при роботі з обдарованими студентами-бакалаврами дизайну під час вивчення художньо-графічних дисциплін. Саме цей фактор застарілості інформації в даній галузі став поштовхом для створення даної статті. Цілковито очевидно, що діагностика обдарованості завжди являє собою складну проблему, для вирішення якої необхідно використовувати різноманітні джерела інформації про студента: співбесіда, психологічне обстеження (в тому числі, за допомогою психометричних тестів), успішність, позанавчальні досягнення (перемоги на конкурсах, публікації), відомості від батьків, викладачів, однолітків. Такий комплексний підхід до діагностики визнається більшістю наукових концепцій обдарованості при всій дискусійності питання щодо сутності цього феномену [12, с. 36].

Перспективи подальших розвідок. Проблематика діагностики обдарованості та компетентнісний підхід до

студентів із різним рівнем обдарованості (хоча це формулювання і суперечливе, але, однозначно, це є важливою темою для вивчення) стане основою для подальших досліджень автора.

Список використаних джерел

- Андрущенко В. П., Зязюн І. А., Кремень В. Г. Максименко С. Д., Ничкало Н. Г., Сисоєва С. О., Цехмістер Я. В., Чалий О. В. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: монографія / за заг. наук. ред. В. Г. Кременя. Київ: Наукова думка, 2003. 853 с.
- Балик Н. Р., Шмигир Н. П. Формування інформаційних та соціальних компетентностей студентів з метою їх професійної підготовки у педагогічному університеті. *Науковий огляд: міжнар. наук. журн.* 2016. № 4. С. 71–79.
- Боговяленская Д. Б., Шадриков В. Д. Рабочая концепция одаренности. 2-е изд., расш. и перераб. Москва: Академия, 2003. 95 с.
- Боднарук Т. І. Обдарованість – дар чи натхненна праця над собою? URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/proftech/21770 (дата звернення 21.01.2017).
- Бриткевич М. С. Инновационный педагогический опыт как фактор профессионального совершенствования учителя в условиях системы повышения квалификации: автореф. дис. ... канд. пед. наук.: 13.00.01. Белгород, 2018. 20 с.
- Вашченко Л. С. Уміння вчитися – ключова компетентність учнівської молоді сучасного інформаційного суспільства. *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2014. № 5. С. 1–14.
- Волощук І. С. Обдарованість: сутність і типологія. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика: зб. наук. пр.* Київ: Інститут обдарованої дитини, 2009. С. 9–25.
- Гарднер Г. Структура разума. Теория множественного интеллекта / [пер. с англ. А. Н. Свирил, под ред. Э. В. Крайникова]. Москва; Санкт-Петербург; Киев, 2007. 512 с.
- Лавриченко Н. Множинний інтелект і обдарованість у теоретичній моделі Говарда Гарднера. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2016. № 4 (58). С. 11–12.
- Митина Л. М. Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических условиях. *Вопросы психологии.* 1997. № 4. С. 28–38.
- Моляко В. А. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. *Обдарована дитина.* 2005. № 6. С. 2–9.
- Руденченко А. А. Теоретичні і методичні засади навчання етнодизайну студентів у вищих мистецьких навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук.: 13.00.02. Київ, 2017. 42 с.
- Цыганкова Э. Г. У истоков дизайна. Москва: Наука, 1977. 112 с.
- Ятуйкина А. А. Об интегрированном подходе в обучении. *Школьные технологии.* 2001. № 6. С. 10–15.
- Clark B. Definition of Giftedness. *Communicator.* 2000. No 2. P. 16–17.
- De Bono E. *Lateral Thinking: Creativity Step by Step.* New York: Harper Colophon, 2015.
- Fraser-Seeto K. An Investigation of Teachers' Awareness and Willingness to Engage with a Self-Directed Professional Development Package on Gifted and Talented Education. *Australian Journal of Teacher Education.* 2015. No 1. P. 1–14.
- Heller K. A., Monks F. J., Sternberg R. J., Subotnik R. F. *International handbook of giftedness and talent.* (Second Edition). Amsterdam: Elsevier, 2000.

References

- Andrushchenko, V. P., Ziazun, I. A., Kremen, V. H. Maksymenko, S. D., Nychkalo, N. H., Sysoieva, S. O., ... Chalyi, O. V. (2003). *Neperervna profesiina osvita: filozofia, pedahohichni paradyhmy, prohnaz* [Continuing professional education: philosophy, pedagogical paradigms, forecast]: monohrafia. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Balyk, N. R., & Shmyher, N. P. (2016). Formuvannia informatsiinykh ta sotsialnykh kompetentnostei studentiv z metoiu yikh profesiinoi pidhotovky u pedahohichnomu universyteti [Formation of information and social competencies of students for the purpose of their professional training in pedagogical university]. *Naukovyi ohliad [Scientific review]: mizhnarodnyi naukovyi zhurnal*, 4, 71–79 [in Ukrainian].
- Bogoavlenskaia, D. B., & Shadrikov, V. D. (2003). *Rabochaia kontseptciia odarenosti [Working Concept for Giftedness]*. Moscow, Russia: Akademija [in Russian].
- Bodnaruk, T. I. (2020, Jan 21). *Obdarovanist – dar chy natkhennna pratsia nad soboiu? [Giftedness – a gift or an inspired work on yourself?]*. Retrieved from http://osvita.ua/school/lessons_summary/proftech/21770 [in Ukrainian].
- Britkevich, M. S. (2018). *Innovatsionnyj pedagogicheskij opyt kak faktor professional'nogo sovershenstvovanija uchitelja v uslovijah sistemy povyshenija kvalifikacii [Innovative pedagogical experience as a factor of teacher professional development in the context of a system of advanced training]*. (Extended abstract of PhD diss.). Belgorod [in Russian].
- Vashchenko, L. S. (2014). Uminnia vchytysia – kliuchova kompetentnist uchnivskoi molodi suchasnoho informatsiinoho suspiilstva [The ability to learn is a key competence of the student youth of the modern information society].

- Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia [Information technologies and teaching aids]*, 5, 1-14 [in Ukrainian].
7. Voloshchuk, I. S. (2009). Obdarovanist: sutnist i typolohiia [Giftedness: essence and typology]. In Voloshchuk I. S. (Ed.), *Navchannia i vykhovannia obdarovanoi dytyny: teoriia ta praktyka [Education and upbringing of a gifted child: theory and practice]*: zb. nauk. pr. 2nd ed. (pp. 9-25). Kyiv, Ukraine: Instytut obdarovanoi dytyny APN Ukrainy [in Ukrainian].
 8. Hardner, H. (2007). *Struktura razuma. Teorija mnozhestvennogo intellekta [The structure of the mind. Multiple intelligences theory]*. Moskva; Sankt-Peterburg; Kiev [in Russian].
 9. Lavrychenko, N. (2016). Mnozhynnyi intelekt i obdarovanist u teoretychnii modeli Hovarda Hardnera [Multiple intelligence and giftedness in Howard Gardner's theoretical model]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii [Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies]*, 4 (58), 11-12 [in Ukrainian].
 10. Mitina, L. M. (1997). Lichnostnoe i professional'noe razvitie cheloveka v novykh social'no-ekonomicheskikh usloviyakh [Personal and professional development of a person in the new socio-economic conditions]. *Voprosy psikhologii [Psychology issues]*, 4, 28-38 [in Russian].
 11. Moliako, V. A. (2005). Tvorchyi potentsial liudyny yak psikhologichna problema [Creative potential of a person as a psychological problem]. *Obdarovana dytyna [A gifted child]*, 6, 2-9 [in Ukrainian].
 12. Rudenchenko, A. A. (2017). *Teoretychni i metodychni zasady navchannia etnodyzainu studentiv u vyshchykh mystetskykh navchalnykh zakladakh [Theoretical and methodical bases of teaching ethnodesign of students in higher art educational institutions]*. (Extended abstract of D diss.). Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
 13. Cygankova, Je. G. (1977). *U istokov dizajna [At the origins of design]*. Moskva: Nauka [in Russian].
 14. Jatajkina, A. A. (2001). Ob integrirovannom podhode v obuchenii [On an integrated learning approach]. *Shkolinye tekhnologii [School technology]*, 6, 10-15 [in Russian].
 15. Clark, B. (2000). Definition of Giftedness. *Communicator*, 2, 16-17.
 16. De Bono, E. (2015). *Lateral Thinking: Creativity Step by Step*. New York: Harper Colophon.
 17. Fraser-Seeto, K. (2015). An Investigation of Teachers' Awareness and Willingness to Engage with a Self-Directed Professional Development Package on Gifted and Talented Education. *Australian Journal of Teacher Education*, 1, 1-14.
 18. Heller, K. A., Monks, F. J., Sternberg, R. J., Subotnik, R. F. (2000). *International handbook of giftedness and talent* (Second Edition). Amsterdam: Elsevier.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 14.08.2020